

ραζευγνύουσα τὸ ἀρσενικὸν τῆς μετοχῆς πρὸς τὸ θηλυκὸν τοῦ προσδιοριζομένου οὐσιαστικοῦ καὶ δεόν νὰ ἀντικατασταθῇ μὲ τὴν ὀρθὴν γραφὴν τῶν κωδ. Β καὶ F *ὑπερανεστηγνυῶν*. Εἰς τὴν *Er.* 290, τὴν λογοτεχνικῶς ὄραϊαν, ἡ ἐκλογή τῶν γραφῶν εἶναι εὐστοχος καὶ αἱ ἑλαφραὶ διορθώσεις πιθαναί. Εἰς τὸν στίχον 174 τὸ *σταθηρᾶς* (*γνώμης*) εἶναι μεταγενεστέρα μορφή, τὴν ὁποίαν θὰ ἀπέφευγεν ὁ Φώτιος χρησιμοποιοῦν τὸ *σταθερᾶς*, τὸ φερόμενον ὑπὸ κωδ. W καὶ Dos. Εἰς τὴν *Er.* 291 ἡ ἐκλογή ἔχει γίνεαι ἐπιμελῶς, τὸ δὲ κείμενον τῶν *Erpp.* 292, 293, 294, 295 καὶ 296 πρὸς μητροπολίτην τινὰ ἐπὶ νομοκανονικῶν ζητημάτων γραφειῶν καὶ ὑπὸ πολλῶν κωδικῶν παραδοθειῶν δίδουν εὐχέρειαν ἐπιλογῆς τῶν καλυτέρων γραφῶν, ἡ δὲ μεταβολὴ μερικῶν γραφῶν εἰς αὐτὰς καὶ εἰς τὴν *Er.* 297 δὲν μεταβάλλουν τὸ νόημα, ἀπλῶς τὸν τύπον τῆς διατυπώσεως, ἥτις εἰς τὸν Φώτιον εἶναι ἰδιότυπος. Διὰ νὰ φανῇ τοῦτο παραθέτω ἀπλῶς μίαν πρότασιν τῆς *Er.* 292 στίχ. 28: «*Περὶ δὲ ὧν οὐδεμία συγγνώμη προέβη οὐδὲν ἡμῖν παρίσταται φάναι*». Ἡ σημασία τοῦ ὅρου *συγγνώμη* εἶναι ἐδῶ σκοτεινὴ καὶ ὁ W. διερωτᾷται μήπως πρόκειται περὶ φθορᾶς τοῦ *σοι γνώμη*. Τοιούτων αἰνιγμάτων γέμει τὸ βιβλίον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φωτίου. Περὶ τῶν λατινικῶν μεταφράσεων τῶν ἀρμενιστῶν διασωθειῶν *Er.* 298 καὶ 299, ἃς ἐξεπόνησε τώρα εἰς τὴν λατινικὴν ὁ B. Outtier οὐδεμία παρατήρησις κριτικὴ εἶναι δυνατὴ. Εἰς τὰς ἐν συνεχείᾳ σελίδας 175-182 παρατίθενται πίνακες ἐμφαίνοντες τὴν ἀντιστοιχίαν τῆς ἀριθμήσεως τῶν ἐπιστολῶν τῆς παρούσης ἐκδόσεως πρὸς τὰς τῶν ἐκδόσεων Mont., Patrol., Val., Amph καὶ Amph (Oec.) Ἡ ἐκδοσις εἶναι λίαν ἐπιτυχῆς.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Michael Psellus, *Oratoria mimora*, edidit A. R. Littlewood, Teubner Verlagsgesellschaft, Leipzig 1985, XVII+202.

Ἡ παρούσα ἐκδοσις 38 ἐλασσόνων λόγων τοῦ Μιχ. Ψελλοῦ, διὰ πρώτην φοράν συλλεγέντων ἐκ διαφόρων κωδικῶν, ἀποτελεῖ ἀξιόλογον προσφορὰν τοῦ οἴκου Teubner εἰς τοὺς φιλολόγους, τοὺς βυζαντινολόγους καὶ τοὺς ἱστορικούς. Ὁ πολυγραφώτατος φιλόσοφος εἶχε γράψει ἀναρίθμητα κείμενα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται διεσκορπισμένα εἰς πλῆθος κωδικῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς διαφορωτάτας βιβλιοθήκας τοῦ κόσμου. Τὰ εἰς τὸ παρουσιαζόμενον βιβλίον συγκεντρωμένα κείμενα εἶναι ποικίλου περιεχομένου, βασιλικαὶ διακηρύξεις ἢ διαγγέλματα, περιγραφή τοῦ ἰδίου βίου, ψόγοι κατηγορῶν του, συμβουλαὶ ἢ λοιδορίαι μαθητῶν του, καὶ κοινωνικῆς φύσεως θέματα. Ταῦτα ἔχουν τὸν χαρακτήρα ἐπιδείξεως ρητορικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ γραμματικῆς δεινότητος, παρέχουν ἐμμέσους εἰδήσεις περὶ τῶν τότε συνθηκῶν τοῦ βίου καὶ ἀφίουν νὰ διαφαίνεται ἡ ἐγκαύχησις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ σοφίᾳ καὶ πνευματικῇ ὑπεροχῇ. Οὐδεμία γενναία σκέψις ὑπάρχει εἰς τὰ ἐπ' ὀνόματι βασιλέων κείμενα, εἰ μὴ θρησκευτικαὶ συστάσεις περὶ νηστείας.

Δύναται νὰ λεχθῇ ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἦτο εὐτυχῆς ἡ ἀνάθεσις τῆς παρούσης ἐκδόσεως εἰς τὸν καθηγητὴν A. R. Littlewood. Οὗτος εἰργάσθη μετ' ἐπιμελείας καὶ ἄκρας ἐπιστημοσύνης. Εἰς τὸν πρόλογόν του παρουσιάζει τὰ τέσσαρα κύρια χροφ., εἰς τὰ ὁποῖα περιέχεται τὸ σύνολον τῶν ἐκδομένων 38 «ἐλασσόνων λόγων» —*oratoeia minora*—, τὴν ποιότητά των, τοὺς πρώτους ἐρευνητάς των, τὰς διαφο-

ράς και τὰ κενὰ και τὰς φθοράς και τὰ λάθη των και δικαιολογεῖ τὴν ἀδυναμίαν νὰ καθορισθῆ τὸ στέμμα των. Παρουσιάζει ἐπίσης ἕτερα 17 χφφ., ἀντίγραφα τούτων, καθορίζεται δὲ ἡ σχέσις των και ἡ ἐξάρτησις των ἐξ ἀρχετύπου και τριῶν ὑπαρχετύπων. Καθορίζει ἐπίσης τοὺς πρώτους ἐρευνητὰς ἐκάστου τῶν κωδικῶν και παραθέτει τὸν κατάλογον τῶν ἐκδόσεων ἢ πραγματειῶν τῶν καθ' ἕκαστον λόγων τοῦ Ψελλοῦ και τὰ συνήθη σύμβολα. Μετὰ τὸ κείμενον παρατίθεται ὁ πίναξ τῶν συγγραφέων, ὧν φράσεις περιέχονται εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ψελλοῦ (σελ. 157-167), πρῶγμα καταδεικνύον ὅτι ὁ Ψελλὸς εἶχεν ἀπομνημονεύσει ὀλόκληρον τὴν ἱεράν και τὴν θύραθεν ἑλληνικὴν φιλολογίαν — ὄλους τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς, ὄλα τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλάτωνος, ὄλας τὰς ραψωδίας τοῦ Ὀμήρου, τοὺς ρήτορας, τοὺς ποιητικοὺς και στρατηγικοὺς συγγραφεῖς, ἱστορικοὺς παλαιοὺς και νεωτέρους, τὴν Γραφὴν και τοὺς Πατέρας. Ἀκολούθως παραθέτει τὸν πίνακα λέξεων (σελ. 167-201) ὅπου θαυμάζει τις τὸν πλοῦτον τῆς λογίας ἐκφράσεως τοῦ Ψελλοῦ μὲ λέξεις ἀκριβολόγους μὲν και κομμάς, ἐξικνουμένας ὄμως εἰς βαθμὸν ἐκζητήσεως.

Τὸ κείμενον τὸ κατήρτισεν ὁ Littlewood μὲ ἐπιμέλειαν, ὡς και τὰ δύο ὑπομνήματα, τὸ τε περιλαμβάνον τὰ χωρία τῶν συγγραφέων εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται τὸ κείμενον τοῦ Ψελλοῦ και τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα τῶν διαφορῶν γραφῶν. Ὁ ἐκδότης ἐστηρίχθη κυρίως εἰς τοὺς ἀρίστους κώδικας V και P και ὅπου τὰ κείμενα δὲν περιλαμβάνοντο εἰς τούτους εἰς τοὺς B και L, ἐχρειάσθη ὄμως ἡ χρησιμοποίησις και τῶν λοιπῶν διὰ τὰς διαφοράς, τὰς φθοράς και τὰς ιδιοτυπίας. Συνήθως αἱ διαφοραὶ εἶναι μικραὶ, ἀναγόμεναι εἰς διαφοράς τύπων και ὀρθογραφίαν, ἐν τούτοις ὁ Littlewood μὲ κριτήριον ἄψογον ἐπέλεξε τὰς καλύτερας γραφάς, ἐξέλεξε τὴν καλύτεραν ὀρθογραφίαν, προέβη εἰς ὀρθὰς τινὰς μικροσυμπληρώσεις τοῦ κειμένου και μᾶς παρουσιάζει ἐν κείμενον, τὸ ὁποῖον δὲν νομίζω ὅτι θὰ ἠμφεσβῆται οὐδὲ ὁ ἴδιος ὁ Ψελλός. Και τυπογραφικῶς ἡ ἐμφάνισις εἶναι σχεδὸν ἄψογος, οὐδὲ τὴν μειώνει ἡ σημεῖωσις ἐνίων ἀβλεπτημάτων ἀσημάντων τὰ ὁποῖα παρατίθενται. Or. 3 στίχ. 65 *τοῖς ἀστρασι*, ὄμοιως ὡς και ἐν Or. 15 στίχ. 24, νομίζω ὅτι δέον νὰ τονισθῆ *τοῖς ἀστράσι*, κατὰ τὸ τριτόκλιτον *πατέρες-πατράσι* (ἀστέρες-αστράσι). Or. 4 στίχ. 124 παρόραμα τοῦ *σωμάτος*.

Or. στίχ. 97 *τοὺς εὐδαιμονούντας*, παρόραμα. Or. 8 στίχ. 2 *προκέκριτο*, ὀρθότερος ὁ μετ' ἀυξήσεως τύπος προεκέκριτο τοῦ Ω. Or. 14 στίχ. 148 οὕτω *φυλλοκρινεῖς*, ὀρθότερος ὁ τύπος *φυλο-* ὁ υἰοθετούμενος ὑπὸ Dxl. Or. 15 στίχ. 41/2 ὁ χωρισμὸς *μεγαλ-αυχεῖν* παραβλέπει τὸν κατὰ συλλαβάς χωρισμὸν κατ' ἐπηρεασμὸν ἐκ τῶν νεωτερικῶν συνηθειῶν. Or. 19 στίχ. 75 (και ἄλλαχού) τὸ ἴσος περισπᾶται, ἐνῶ μόνον εἰς τὴν ποίησιν τὸ *ι-* ἦτο διὰ μετρικοὺς λόγους μακρόν. Or. 34 στ. 38 *χίονι συμφορηθείση και ἀναβαλλομένη*, ἐφ' ὅσον τὸ συμφορηθείση εἶναι ἀορίστου χρόνου, ὀφείλει νὰ συγχρονισθῆ και τὸ συμπλεκόμενον *ἀναβαλλομένη*. Or. 37 στίχ. 213 τὸ *γινόμενων* εἶναι παρόραμα. Or. 37 στίχ. 279 τὸ *γυμνιτεύων* ὀρθότερον γραπτέον *γυμνητεύων*. Or. 37 οἱ στίχοι 295-7 φαίνονται τεταραγμένοι:

....ἀλλὰ τι κοινέ—

βοῖ και δελφῖνι; τι δὲ ἀποφάσει και καταφάσει; τι ἀναιρέσει τε και γενὸν σει; τι αἰσθητοῖς και ἐπιστητοῖς;.... Or. 37 στίχ. 454 τὰ *πάροντα* ἀποτελεῖ ἀπλοῦν παρόραμα.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ